

KİTAP İNCELEMESİ

Pasquale, Frank (2020). *New Laws of Robotics: Defending Human Expertise in the Age of AI* (Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press).

Teknoloji hukuku ve politikası ile algoritmaların hukuka etkisine ilişkin çalışmalarıyla tanınan Frank Pasquale tarafından yazılan “*New laws of robotics: defending human expertise in the age of AI*”¹ başlıklı kitap, yapay zekâ (YZ) ve robotikteki gelişmelerle insan uzmanlığının değeri arasındaki dengeye dair geniş kapsamlı bir analiz sunmaktadır. Kitabın teorik temelleri etik felsefe ve sosyo-hukuk anlayışına dayanmaktadır ki Pasquale bunları tutarlı şekilde argümanlarına uygulamaktadır. Otomasyon hayaletinin çeşitli meslekler üzerinde etki yaratmaya şimdiden başladığı, insan emeğinin değeri ile otomasyonun sosyal ve etik boyutlarının gözden kaçırılma riskinin ortada olduğu çağımızda Pasquale, YZ’nin faydalarından yararlanmakla kalmayıp insanların kritik karar alma süreçlerinde oynadığı bütünüleyici rolleri de gözetken düzenleyici ve etik bir çerçevenin gerekliliğini savunmaktadır. Sağlık, eğitim, savunma sanayi gibi alanlarda YZ’nin potansiyeli kadar risklerinin de incelendiği kitap, insan uzmanlığının yerini almaktansa onu bütünüleyen YZ teknolojilerinin geliştirilmesi gerekliliğinin altını çizmekte ve teknolojinin insan potansiyelini azaltmadan daha az risk ile güçlendirdiği bir gelecek tasvir etmektedir.

Yazar kitabın ilk/giriş bölümünde, insanlar ve robotlar arasında gelişen ilişkiyi ele almış ve olumsuz sonuçları azaltırken potansiyel faydalardan yararlanmak için YZ devrimine nasıl yön verileceği konusuna odaklanmıştır. Burada YZ’nin sektörel entegrasyonu açısından “kurumsal yönetim” ve “dengeli otomasyon” yaklaşımları ön plandadır. Yazara göre kaçınılmaz teknolojik işsizlik riski karşısında, insan merkezli YZ ile yeniden tasarlanmış bir otomasyon ekonomi politikası ön planda olmalıdır. Kitabın temel tezi, YZ ile robotiğin etik ve sorumlu şekilde geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması için yol gösterici ilkeler olarak hizmet edecek dört “yeni robotik yasası” etrafında yapılandırılmıştır. Bunlar; profesyonelleri tamamlayacak şekilde tasarlanmış,

1 “Robotiğin Yeni Yasaları: Yapay Zekâ Çağında İnsan Uzmanlığını Savunmak” (Yazarın çevirisi)

YZ'nin insanlığı taklit etmesini ve onun yerini almasını yasaklayan, YZ gelişiminde sıfır toplamı silahlanma yarışlarını önleyen ve YZ sistemlerinin yaratıcılarını/kreatörlerini, kontrolörlerini ve sahiplerini açıkça belirtmeyi elzem kılan yasalardır (Pasquale, 2020: 4-12).

Kitabın otomasyonlu sağlık hizmetlerine odaklanan ikinci bölümünde yazar, doktorların yerini alan değil onlara yardımcı olan bir YZ tasavvur ederek tıpta hastalarla empati kurulması gibi insani vasıfların ve el becerisinin önemini vurgulamaktadır. Bu yaklaşım, teknolojinin insan emeğini tamamlamasını savunan ilk yeni robotik yasasıyla da uyumludur. Yazar, sağlık sistemlerinde salt ekonomik bakış açısını eleştirerek sorumlu veri toplama ve tıbbi teknolojiye yatırımı savunmaktadır. Ancak bunların kaybı göze alınarak ekonomik çıkar lehine kuralızsızlaştırma ve maliyet düşürücü önlemlere yönelik baskıların sona ermesi gereklidir. Zira yazara göre sağlık hizmetlerinde insan varlığı kaçınılmazdır. Ekonomik açıdan verimli de olsa insan katılımının değerini göz ardı eden, onu yazılım veya robotlarla değiştiren anlayış fazlaca zorluğa gebedir. Bu zorluklar, sağlık hizmetine ne zaman başvurulacağına karar verilmesi, YZ'nin hastalıkların teşhis edilmesi ve yönetilmesindeki rolünün belirsizliği ve sağlık hizmeti verirken ön yargıları sürdürme/besleme, sağlık eşitsizliklerini kötüleştirme potansiyelinin varlığı olarak ifade edilebilir. Örneğin YZ destekli terapi uygulamalarının doğuracağı etik kaygılar ile sınırlılık karşısında, profesyonel bir gözetim/muhakeme ve insan dokunuşunun korunması önemlidir.

Üçüncü bölümde ele alınan eğitim teknolojisi (edtech), gözetim ve öğrenmenin insani yönleri arasındaki ilişkinin değerini ele alır. Yazar eğitim teknolojisinin geleceğine ilişkin iki vizyonu karşılaştırmaktadır: Çin'in öğrencilerin dikkat seviyesini izlemek için yüz tanıma kullanımında görüldüğü gibi sürekli bir gözetim ve davranış değişikliğini izlemenin hâkim olduğu anlayış ile Georgia Tech'in YZ eğitim asistanı Jill Watson örneğinde olduğu gibi eğitimi geliştirmek için YZ kullanan, eğitimde insan etkileşiminin önemini koruyan anlayış. Yazar bu bölümde YZ odaklı eğitim sistemlerindeki etik kaygıları ve ön yargı potansiyelini ele almakta öğrencinin mahremiyetine ve özerkliğine saygı duyan dengeli bir yaklaşımı öne çıkarmaktadır. Bununla birlikte neo-liberallerin eğitimi salt mesleki eğitim şeklide kavramasının yanlışlığı ve eğitim hedeflerinin ölçülebilir basit sonuçlara indirgenmesine karşı uyarıda bulunmaktadır. Pasquale teknolojik gelişmeler karşısında öğretmen-öğrenci etkileşimi, eleştirel düşünme ve sosyal yurttaşlık kapasitesinin geliştirilmesi gibi eğitimin insani unsurlarının korunmasını savunmaktadır. Ayrıca ekonomik açıdan geri kalmış bölgelerde, eğitim teknolojisinin eşitsizlikleri daha da kötüleştirme riskinin de altını çizmektedir. Yazar eğitim teknolojisinin benimsenmesi ve uygulanmasına ilişkin karar verme sürecinde eğitimcilerin güçlendirilmesini savunarak, Eğitim

Teknolojisi Ajanslarının (Education Technology Agencies/ETAs) oluşturulmasını model olarak önermektedir (Pasquale, 2020: 88).

Dördüncü bölümde yazar medya otomasyonunun ortaya çıkardığı zorlukları ortaya koymakta ve etik, sorumlu bir dijital kamusal alan yaratmaya yönelik öneriler sunmaktadır. Günümüzde algoritmalar tarafından yönlendirilen kitle iletişim araçlarının hızlandırılmış derin dönüşümlerinin ve zorluklarının iyi anlaşılması gerekir. Yazara göre büyük teknoloji platformlarının algoritmik biçimde seçilmiş içerikleri yalnızca ekonomiyi etkilemekle kalmayıp aynı zamanda siyaset ve kültür üzerinde de önemli bir güce sahiptir. Yine insan editörlerden algoritmalara geçiş özellikle 2016 ABD başkanlık seçimleri ve Brexit gibi önemli siyasi olaylar sırasında öne çıkan ön yargıları, manipülasyonu ve güvenilmez içerik selini ortaya çıkarmıştır. Reklam gelirlerinin teknoloji devlerine yeniden tahsis edilmesi, geleneksel medya kuruluşlarının finansal açıdan tükenmesine neden olmuş ve bilinen gazetecilik kontrolünün olmaması nedeniyle yanlış bilgilerin yayılmasını artırmıştır. Algoritmalar, etkileşim ve reklam geliri için optimizasyon yaparken çoğu zaman zararlı içerikleri artırmıştır. Yazar bu durumlar karşısında algoritmaların tasarımında/işleyişinde insan gözetimine ve etik hususlara ihtiyaç duyulduğunu, teknoloji platformlarının algoritmaları aracılığıyla yayılan içeriğin sorumluluğunu almalarını sağlamak için belirleyici düzenlemeler yapılmasını, şeffaflık ve ortaya çıkan sonuçlar bakımından hesap verilebilirliği savunmaktadır. Pasquale, platformların nasıl sorumlu tutulduğu konusunda değişiklik (örneğin teknoloji platformları ile geleneksel medya arasındaki ilişkinin yeniden tasarlanması, teknoloji devlerinden elde edilen kârların bir kısmının gazeteciliği ve etik standartlara uygun içerik oluşturmayı desteklemeye yönlendirilmesi) yapılmazsa, kamusal alanın bütünlüğünün aşınmaya devam edeceğini, bu erozyonun ise demokratik süreçlere, kamusal söylemlere ve toplumun dokusuna doğrudan tehdit oluşturduğunu öne sürmektedir.

Yazar beşinci bölümde ise YZ'deki gelişmeler ile toplumdaki adalet, haysiyet, özgürlük gibi değerler arasındaki bağlantıya dikkat çekmektedir. Bunun yanında YZ'nin sunduğu zorlukları ve fırsatları etkili şekilde yönetmek için etik rehberlere, düzenleyici gözetime ve halkın katılımına olan ihtiyacın altını çizerek özellikle istihdam, kredi puanlama ve yasal uygulamalar gibi bağlamlarda bireyler hakkında değerlendirici/bağlayıcı kararlar alırken YZ ve makine öğrenmesi teknolojilerini kullanmanın risklerini hatırlatmaktadır. Yazar azınlıkları dışlayan ve cinsiyet önyargılarını güçlendiren, "kültürel uyumu" belirlemek için yüz ve ses tanımaya dayalı olarak adayların değerlendirilmesindeki YZ kullanımını eleştirmektedir. Ayrıca makineler tarafından kişilerin kontrolü dışındaki yönlerden (yüz ifadeleri veya ses perdesi analizi gibi) yargılanmanın insana saygıyı zedelediğini öne sürerek YZ

değerlendirmelerinin bireysel özerklik üzerindeki etkisine ilişkin endişeleri artırdığını ifade etmektedir. Bunun yanında Pasquale'a göre sistemin manipülasyonu, kurgulanmış gerçeklik, teknik araçlar karşısında adalet için çabalamanın bireylere külfeti, mahremiyet, ifade özgürlüğü ve adil muamele hakkının sağlamsının zorlukları da düzenleyici müdahalelerin, etik hususların, YZ'nin rolü ve sınırları hakkında daha geniş bir kamusal söylemin önemini ortaya koymaktadır.

Kitabın altıncı bölümü askeri uygulamalarda YZ ve otonom sistemlerin kullanılmasına ilişkin etik, yasal ve toplumsal sonuçları ele almaktadır. Yazar burada ölümcül otonom silah sistemlerinin (“Lethal autonomous weapons/LAWs”) kullanımında ölümcül karar alma yetkisinin makinelere devredilmesine ilişkin etik endişeleri, YZ'nin orantılılık ilkesi başta olmak üzere uluslararası insancıl hukuka uyup uymayacağını sorgulamaktadır (Pasquale, 2020: 148). Yazara göre YZ askeri teknolojisinde, büyük güçlerin otonom sistemlere yoğun yatırım yaptığı ve potansiyel olarak istikrarsız uluslararası güvenlik ortamına yol açtığı bir silahlanma yarışı söz konusudur. Dolayısıyla bu alanda yasaların düzenlenmesi, hükümetler, STK'lar ve teknoloji sektöründen çeşitli paydaşların çabaları (küresel yönetim) gereklidir. Ayrıca yazar uluslararası anlaşmalar yoluyla katil robotları yasaklamayı amaçlayan kölelik karşıtları ile ulusal güvenliği korumak için ileri askeri teknoloji geliştirmenin stratejik gerekliliğini savunan realistler arasındaki ikilemi de tartışmaktadır.

Yedinci bölümde yazar YZ ve otomasyonu topluma entegre etmeyi, teknolojik ilerlemeyi insani değerlerle, istihdam yaratmayla ve çevresel sürdürülebilirlikle dengeleyen bir yaklaşıma duyulan ihtiyacı vurgulamaktadır. Bu bölümde genellikle düzenlemeyi inovasyonla karşı karşıya getiren geleneksel ekonomik anlatılar eleştirilmekte, toplumların refahını ve teknolojinin faydalarına adil şekilde erişimi ön planda tutan, yeniden tasarlanmış bir ekonomi politik önerilmektedir. Yazar sağlık ve eğitim gibi hizmetlerin emek yoğun doğaları nedeniyle ekonomik açıdan külfetli görüldüğü “maliyet hastalığı”nın insan merkezli hizmetlerin önemini ve teknolojinin insan emeğini değiştirmek yerine geliştirme potansiyelini gözden kaçırdığını öne sürerek “tam otomasyon”un uygulanabilirliğini sorgulamaktadır. Yazarın çözümleri YZ ve otomasyonla ilgili karar alma süreçlerine daha fazla işçi katılımı, artan oranlı vergilendirme politikaları, kalite ve etik boyutlarına öncelik verilmesi, çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması şeklindedir.

Kitabın son bölümünde robotik ve YZ teknolojisinin, emeğin yerini almaktan ziyade işgücünü güçlendirme ve adilliği sağlama potansiyeli ele alınmaktadır. Yazar bu bölümde emeğin en aza indirilmesi gereken bir maliyet olarak görülmesine karşı çıkararak YZ karşısında değerinin tanınmasını savunmaktadır. Teknolojinin insan emeğiyle rekabet etmek yerine onu

tamamladığı geleceği hedefleyen hem teknolojik gelişmeleri hem de insani değerleri birleştiren bir perspektifin önemini vurgulamaktadır.

Pasquale çalışmasında robot teknolojisinin ve YZ'nin işgücü, toplum ve etik düzenlemeler üzerindeki etkisinin eleştirel söylemini, günümüzde tartışmalara konu olan örnekler üzerinden ortaya koymuştur. Ayrıca teknoloji ile insani değerler arasındaki etkileşimin *-otomasyonun mevcut gidişatında teknolojinin insan uzmanlığının yerini alması yerine-* insan yeteneklerini güçlendirdiği şekilde yönlendirilmesini önermiştir. Pasquale'ın anlatısında yenilikçi bir dille Isaac Asimov'un kurgusal robot yasalarından (Pasquale, 2020: 2-3) ilham alan ve bunları çağdaş toplumsal ve etik zorluklarla günümüze bağlandıran, çağrı niteliğinde dört yeni robotik yasası formüle edilmiştir. Bunlar; *“robotik sistemler ve YZ, profesyonellere tamamlayıcı nitelikte olmalı, onların yerini almamalıdır. Robotik sistemler ve YZ, insan doğasını taklit etmemelidir. Robotik sistemler ve YZ, sıfır toplamlı silahlanma yarışlarını şiddetlendirmemelidir. Robotik sistemler ve YZ, daima yaratıcısı, kontrol edeni ve sahibi olan kişi ya da kuruluşların kimliğini belirtmelidir.”* şeklinde belirtilmiştir. Yazar istihdam ve etik kaygılar pahasına verimliliğin peşinde koşmaktansa, insan yeteneklerini tamamlamak ve onurunu korumak için teknolojik gelişmeye rehberlik etme konusunda bu yasaların gerekliliğini savunmaktadır. Pasquale'ın çalışmasının önemli katkısı, salt verimliliği önceleyen ekonomik modellere karşı çalışanların güçlendirilmesi ve toplumsal ihtiyaçların karşılanması anlayışının benimsenmesidir (insan-makine iş birliği fırsatlarını kabul eden yaklaşım).

Doktora Öğrencisi Ezgi Turgut Bilgiç

Hacettepe Üniversitesi
Hukuk Fakültesi